

² Pozri dok. č. 36.

³ Na internej porade 18. 11. 1938 česko-slovenská vládna delegácia prijala v Budapešti uznesenie, podľa ktorého, keď slovenski členovia komisie koncom týždňa odcestujú do Bratislavy, vyjadria predsedovi slovenskej vlády tiež svoj protest proti obsahu Machovho vyhlásenia. – AMZV ČR, PrS, kart. 65, f. 12, č. 166 218/VI-38.

⁴ Komentáre maďarskej tlače blízkej vláde a na Slovensku maďarský denník Uj Hírek (osobitne Lujza Esterhágy) pozitívne hodnotili návštevu A. Macha v Budapešti a videli v nej odklon od oficiálnej česko-slovenskej vládnej orientácie voči Maďarsku.

⁵ Priamu reakciu J. Tisa na list M. Kobra nepoznáme. Podľa správy E. Druffela z 23. 11. 1938 predseda slovenskej vlády sa sťažoval na výčiny maďarskej vládnej politiky na okupovanom území a podľa neho Machovo zmierlivé gesto voči maďarskej politike sa minulo cieľom. – VHA-I, ND, MZV, PO, ÚŠT, Vzťahy Československu k Maďarsku, č. E 023178.

36

19. november 1938, Budapešť.

Správa česko-slovenského vyslanca M. Kobra o rozhovore s maďarským ministrom zahraničných vecí K. Kányom o politickej situácii na Podkarpatskej Rusi, na odstúpenom teritóriu a o záväzkoch Maďarska vyplývajúcich z viedenského rozsudku.

Tajné!

Dnes jsem měl delší rozhovor s panem Kányou, který se týkal výhradně otázek, o nichž jednají moje dopisy z 11.¹ a 15. t. m.² řízené jménem československé delegace hraběti Telekimu (jichž opisy byly zaslány kurýrem). Jak známo, rozmohlo se zde hnutí, které má za účel získání „společných hranic s Polskem“ připojením Podkarpatské Rusi k Maďarsku měrou neslýchanou³. Všechny deníky, rozhlasové projevy atd. oplývají podrobnostmi, jež hlásí odboj rusínského obyvательства proti čs. vojákům a civilním úřadům, násilnosti a úkrutnosti páchané čs. vojskem a četníky proti Rusínům a Maďarům, srážky mezi četnictvem a obyvatelstvem, při nichž padlo na 40 našich četníků, nedostatek a bídu vedoucí domácí obyvatelstvo k zoufalství atd. atd. Maďari ovšem vyvolávají dojem, že jde o spontánní hnutí domácího obyvatelstva, které dychtí po obnovení tisíciletého spoluzití s maďarským královstvím a které by si přálo vyjádřiti svá přání a své touhy ve formě plebiscitu; proto se tu stal dokonce pokus z iniciativy státního podsekretáře Patakyho, člena maďarské delegace pro společná jednání, o sjednání schůzky mezi Mgr. Vološinem a některým členem maďarské vlády v Debrecíně, patrně za účelem získání členů dnešní ukrajinské vlády pro společnou věc. Projev poslance Dr. Fencika v maďarském rozhlasu se přikládá dle zprávy Pester Lloyd⁴; krom toho je známo, že i mukačevský biskup Stojka, který zde na eucharistickém kongresu⁵ vystupoval jako ložární občan republiky a slavjanofil je v Budapešti⁶.

Položil jsem panovi Kányovi otázku takto: Z Vašeho exposé před sněmovnou z 12. t. m. se podává, že maďarské územní požadavky byly splněny vídeňským rozhodnutím 90 %-ně; v této spojitosti jste vyslovil naději, že nastává nyní nové údobí v historii podunajských národů umožňující klidné spoluzití a spolupráci. Leč úsilí po další teritoriální revisi na úkor zbývající části Podkarpatské Rusi, hnutí volající po společných hranicích s Polskem, trpěné, ba podporované nepřímo vládními činiteli, stojí v naprostém rozporu s Vaším projevem. Dlužno nám tedy položit si otázku, zda maďarská vláda pokládá arbitrážní rozhodnutí za konečné vyřešení teritoriální otázky mezi Československem a Maďarskem či nikoli. Je to zásadní otázka, neboť dle Vaší odpovědi zařídí i čs. vláda svůj další postup.

Zahraniční ministr odpověděl: Ve všech notách sdělených pražské vládě jsem zaujímal stanovisko, že definitivního řešení by bylo možno dosáhnouti jedině svobodným rozhodnutím obyvatelstva (plebiscitem) a to při nejmenším na Podkarpatské Rusi. Zejména historické a tradiční svazky mezi Maďari a Rusiny, existující od tisíce let, posilují oboustrannou touhu po spojení (sic.). Je proto otázka rozhraničení dle vídeňského arbitrážního rozsudku otázkou „speciální“. (Blíže vysvětlení tohoto stanoviska pan Kánya nepodal, je však jasno, že je mu rozhraničení stanovené ve Vídni otázkou „à part“, takže by po případě nevylučovalo další revisi hranic na podkarpatském území, kdyby ovšem přirozený či uměle vyvolaný vývoj poměrů to dovoloval.)

Maďarská vláda stojí ovšem na půdě vídeňské arbitráže, pokračoval pan Kánya, leč nikdo si nedovede představit, jak elementární je hnutí mezi maďarským obyvatelstvem, které žádá připojení zbývajících částí Podkarpatské Rusi k Maďarsku. „Jsem vydán nejsurovějším útokům, výhrůžkám, mám celý svazek výhrůžných dopisů atd., jednou se dozvíte o jejich původu a podrobnostech, dnes nemohu nic bližšího Vám sdělit. Vláda nemůže toto hnutí potlačit mocenskými prostředky, doufám jen, že nastane rozčarování během doby.“ Poznamenal jsem, že to odpovídá ovšem povaze maďarského lidu, jak to i líčil ministerský předseda Imrédy ve své poslední řeči po rekonstrukci vlády. Panika a hrůza se zmocnily maďarské duše před 29. zářím, kdy byla obava ze světové války, po mnichovském rozhodnutí však, kdy bylo jasno, že osud Československa je zpečetěn, nastal „Hurra – patriotismus“.

Vzal jsem tedy toto velmi sofistické stanovisko na vědomí s tím, že je sdělím čs. vládě, by se dle toho zařídila. Citoval jsem rovněž zprávu Kölnische Zeitung z 15. t. m., dle níž se chystají nové teroristické akce se strany maďarské, aby vyvolaly nepořádky a zmatek na Podkarpatské Rusi; řekl jsem, že o těchto plánech víme, a že všechny tiskové a rozhlasové zprávy posledních dní o odboji ruského obyvatelstva a hrůzovládě Čechů na Podkarpatské Rusi nebyly nám než úvodem k teroristickým akcím zahájeným z obsazeného území. Varoval jsem však před možnými následky, před zbytečným krveprolitím a poukazoval na nezdařené podobné pokusy z doby před vídeňským rozhodnutím, které byly tak krvavě odrazeny. Při té příležitosti jsem ovšem se zmínil jízlivě o výpovědích maďarských zajatců, o jejich fotografiích a vojenských průkazkách (jichž fotografie byly svého času připojeny k nám protestním notám), což ovšem Kányu zřejmě popudilo. (Mám dojem, že on s tím nesouhlasí, že však nemá prostředků tomu zabránit).

Abych ještě lépe vysondoval jeho stanovisko nadhodil jsem (poznamenav, že nemám speciálních instrukcí k tomu), že přece nyní by byly dány všechny předpoklady k definitivnímu podpisu a uvedení v účinnosti bleďského ujednání, které zůstalo „in suspenso“ pro nevyřešenou otázku minorit v poměru k Československu.⁷ Pan Kánya musil přiznat, že přes nepředvídané a netušené územní zisky na úkor Československa není s to, ani za dnešních okolností, převzít závazek neútočení vůči nám. Chtěl to ovšem poněkud zastříť tím, že jak sdělil prý pan Stojadinović ve svém nedávném projevu v Novém Sadu řekl „qu'il a conclu l'accord avec son voisin du nord“.⁸

Odvétit jsem, že mi není nic známo o tom, že by byl jugoslávský ministerský předseda změnil své zásadní stanovisko. (Tvrzení je už absurdní i proto, že se projevem na voličské schůzi neratifikují mezinárodní ujednání.) Rumunsko prý panovi Kányovi nedalo jasné odpovědi, stanovisko Bukurešti je prý jednou tak, po druhé onak. To ovšem nic nemění na tom, že pan Kánya nehodlá se zavázati k neútočení v poměru k nám, což jsem vzal na vědomí.

Po té přišla řeč na násilné činy, loupení, vraždy a zvěrstva páchané maďarským vojskem po obsazení slovenských krajů na českých a slovenských kolonistech na venkově a na živnostnících ve městech. Pan Kánya sám uvedl věc na přetres tvrzením, že prý čs. vláda do Trianonu vypověděla

násilím asi 100.000 Maďarů. Na moje srovnání s poměrně korektním postupem německého vojska v sudetském území minil pan Kánya, že prý jsme s Němci také jinak zacházeli než s Maďary; zášť a nenávisť u místních Maďarů je prý vysvětlitelná tím, že nedostali téměř přídelu půdy a viděli v našich lidech vetřelce. Zdůraznil jsem v této věci stanovisko čs. delegace, jak bylo vyjádřeno už v mém dopise z 15. t. m. hraběti Telekimu⁹. Pan Kánya připouští, že byly popraveny 3 osoby (nevědel nic o případu v Šahách), netajil se svým odporem a zdůraznil stanovisko, že po vyšetření budou viníci potrestáni.

V závěru tohoto rozhovoru jsem zdůraznil i naše hospodářské a dopravně technické obtíže a vyslovil – odvolav se na č. 6. Vídeňského arbitrážního rozhodnutí¹⁰ – stížnost, co do chování maďarské subkomise v otázce železničních spojů a péage na přerušovaných úsecích našich tratí; zejména jsem poukázal k tomu, že spojení s Rumunskem na trati Satu Mare – Halmei – Královo n/Tisou je nezbytnou podmínkou zásobování obyvatelstva a že záměrné přerušování tohoto spojení na úseku Halmei – Černý Ar dov se přiči všem požadavkům lidskosti¹¹ Pan Kánya mluvil celkem konciliantně o práci obou delegací při řešení praktických otázek; požádal jsem ho proto, aby uplatňoval svůj vliv ve prospěch brzké dohody. Tím byla rozmluva skončena.

Dodávám k tomu, že dle sdělení anglického vyslance Knoxe, byly Maďaři ještě před nedávnem velmi znepokojeni při pomyslení, že bychom my mohli v Berlíně získati účinnější podpory než které se dostává jim. Anglický vyslanec vyslovil proto svoje podivení nad nestoudným postupem jejich v otázce „společné hranice“. Hitlerova prestiž je tím v sázce, a není prý vyloučeno, že Hitler čeká, až kam se odváží, aby jim po té dal patřičné poučení. Já se spíše kloním k názoru, že Maďaři spoléhají i nadále na italskou pomoc a podporu (nemluvě ovšem o Polácích) a že Hitlerův zájem na Podkarpatské Rusi jako spoje na Východ ochabl a to jak z důvodů technických, tak i z důvodů politických a to proto, že vnitropolitická úprava v Čechách a na Moravě postupuje pomalu a nerozhodně a že neblahý vliv exponentů bývalého režimu se stále ještě uplatňuje při nové orientaci vnitropolitické i zahraničně politické.¹²

Vyslanec:
M. Kobr

AMZV ČR, PS I., Budapešť 1938, č. 70/1. Originál, strojopis.

¹ Pozri dok. č. 20.

² Pozri dok. č. 26.

³ Maďarské MZV už koncom októbra 1938 mimo česko-slovenského vyslanectva doručilo všetkým diplomatickým zastupiteľstvám v Budapešti memorandum, v ktorom sa uvádzali historické, geografické a hospodárske argumenty pre pripojenie Podkarpatskej Rusi k Maďarsku. Zdôrazňuje sa ju zemepisná poloha, ktorá je predurčená hrať úlohu spojovacieho článku medzi Maďarskom a Poľskom. Z hospodárskeho aspektu toto teritórium nemá pre Č-SR žiadnu cenu. – AMZV ČR, PrS, kart. 65, č. 151 673/V1-4/38. Správa z Budapešti 26. 10. 1938.

⁴ Článok sa pri dokumente nenachádza.

⁵ Konal sa v Budapešti v dňoch 25. – 28. 5. 1938.

⁶ A. Stojka s pomocou gréckokatolíckych kňazov v novembri 1938 na území svojho biskupstva organizoval podpisovú akciu veriacich za pripojenie k Maďarsku.

⁷ V druhej časti Bledskej dohody medzi štátmi Malej dohody a Maďarskom z 23. 8. 1938 maďarská vláda parafovala dohodu iba s Južosláviou a Rumunskom. S česko-slovenskou vládou odmietla s odôvodnením, že predtým sa musí vyriešiť problém maďarskej menšiny v republike.

⁸ „...že uzavrel dohodu so svojim severným susedom“.

⁹ Pozri dok. č. 26.

¹⁰ Pozri VA, I, s. 203 – 204, č. 139.

¹¹ Dňa 17. 11. 1938 sa konalo interné medzirezortné zasadnutie maďarských expertov hospodárskej delegácie, ktorí zamerala stanovisko k požiadavkám česko-slovenskej strany v otázke obnovenia obchodného styku Česko-Slovenska s obsadeným územím a k obnoveniu železničného spojenia medzi Halmei – Čiernym Ardovom a Kráľovou n/Tisou. Experti vypracovali pre vládu nasledujúci návrh: „aby 1. obchodná výmena medzi Maďarskom a Č-SR sa rozšírila roku 1938 podľa upravej dohody z 22. 12. 1937 aj na odstúpené územie a to tak, že sa demarkačná čiara stane zároveň colnou hranicou. V novej situácii nech sa osobitne posúdia niektoré otázky (napr. obchodníkmi objednané tovary po nastolení maďarskej zvrchovanosti na odstúpenom území, resp. povolenie dovozu už zaplatených tovarov), 2. z obchodného hľadiska je žiaduce, aby sa medzi Česko-Slovenskom a zväčšeným Maďarskom obnovil styk. Ak tomu stoja v ceste politické dôvody, treba uvažovať, či možno nájsť čiastkové riešenie, umožňujúce dovoz tovarov, ktoré nás osobitne zaujímajú, ako drevo, uhlie, koks a zvlášť tranzitné tovary z Poľska cez Česko. Snáď by bolo vhodné ich doviesť z jedného alebo dvoch smerov, resp. obmedziť stanice na hraniciach (napr. cez Komárno a Košice), 3. Česi od začiatku žiadajú otvoriť obchodný styk cez Halmei – Čierny Ardov – Kráľovu n/Tisou. Doteraz sa nám podarilo vyhnúť sa splneniu tejto žiadosti, hoci už dvakrát nás upozornili, že 6. článok viedenského rozhodnutia nás zaväzuje odstrániť hospodárske a dopravné ťažkosti vyplývajúce z novej hraničnej čiary. Konkrétne česko-slovenská strana navrhla, aby sme čím skôr povolili prevoz 500 vagónov kukurice po železnici do Podkarpatskej Rusi, ktorá leží v skladoch v Rumunsku. Opäť sa odvolávajúc na 6. článok rozhodnutia, žiada, aby sme urýchlene prijali rozhodnutie. Vzhľadom na to, že pri riešení uvedených troch bodov technické aspekty hrajú podradnú úlohu, medzirezortné zasadnutie prosí Vaše Veličenstvo o ďalšie konkrétne pokyny.“ – ZM IHŮ SAV, FMMZV, inv. č. 2239, K – 53, Kúm.pol.1938-7/7-4199. Záznam z rokovania hospodárskej komisie 17. 11. 1938.

¹² Stretnutie M. Kobra s K. Kányom sa konalo v čase vrcholiacich príprav maďarskej armády na prepadnutie územia Podkarpatskej Rusi, ktoré sa malo uskutočniť z 19. na 20. 11. 1938. Česko-slovenské vojenské velenie malo vedomosti o chystanej vojenskej akcii a sústreďovalo vojsko na obranu Podkarpatskej Rusi. Maďarská vláda v poslednej chvíli na ostrý protest obidvoch signatárov Viedenskej arbitráže najprv o 24 hodín, potom úplne zastavila plánovanú vojenskú operáciu. Príprava tak pokročila, že noviny Felvidéki Magyar Hírlap 20. 11. 1938 na titulnej strane ohlasovali, že maďarské vojsko na žiadosť Rusinskej národnej rady vstúpilo na územie Podkarpatskej Rusi

G. Ciano 18. 11. 1938 maďarskému vyslancovi Villanimu vyhlásil, že „Mussolini je veľmi znepokojený, pretože sa obáva, že ak sa nepodriadiť arbitrážnemu rozhodnutiu, dáme sa na cestu dobrodružstva, porušíme daný sľub, z čoho budú pre nás plynúť vážne morálne a iné nevýhody. Tým on a gróf Ciano sa ocitnú vo veľmi neprijemnej situácii, o to viac, že v očiach Göringa a Ribbentropa zobrali priamo na seba zodpovednosť, že sa nepokúsime získať zostatok Rusinska... Maďarsko a maďarská vláda utrpí vážne fiasko v prípade, že na protest bude musieť odvolať vyslanú armádu. Preto v mene Mussolinioho ešte raz žiada vládu, aby odstúpila od tohto svojho úmyslu.“ – DIMK, III, s. 129 – 139, č. 41.

Dňa 18. 11. 1938 E. Woermann v mene nemeckej vlády maďarskému vyslancovi D. Sztójajmu vyhlásil, že „Nemci takýto maďarský krok (vojenské obsadenie Podkarpatskej Rusi – L. D.) pokladajú za nebezpečný, lebo sa obávajú, že česká vláda bude vojensky reagovať, čo spôsobí komplikácie, pričom oni nám nemôžu prísť na pomoc. Teda maďarskú akciu nepokladajú za oportunnú... Woermann pripomenul, že stanovenie novej československej hranice sa udialo na základe Viedenskej arbitráže na etnickom princípe a teda maďarská akcia ohľadne Rusinska by bola v rozpore s touto zásadou.“ – DIMK, III, s. 135 – 136, pozn. 96.

Oficiálna protestná nôta nemeckej a talianskej vlády z 21. 11. 1938; tamže, s. 143 – 145, č. 58, 59.

37

19. november 1938, Budapešť.

Aide-mémoire česko-slovenského vyslanca M. Kobra odovzdaný K. Kányovi, maďarskému ministrovi zahraničných vecí, o neochote maďarskej vlády naplniť 6. článok viedenského rozsudku a o rozvrzatých akciách maďarskej propagandy na Podkarpatskej Rusi.

Aide-mémoire

La décision arbitrale de Vienne du 2 crt doit être considérée comme une solution définitive du problème territoriale qui se posait entre la Tchécoslovaquie et la Hongrie depuis la conférence de Munich. Les réclamations de la Hongrie ont été satisfaites dans la proportion de 90 % – comme en